

Ivan Tironi

Postanak naselja i gradnja crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa u Oštarijama

U Oštarijama, nedaleko Ogulina, nalazi se jedan od najvrjednijih primjera gotičkoga graditeljstva u Hrvatskoj. To je zavjetna crkva knezova Krčkih Frankopana, posvećena Bl. Djevici Mariji od Čudesa.

Najveće zasluge za gradnju te velike trobrodne gotičke katedrale imao je knez Stjepan II. Frankopan. Crkva je građena u drugoj polovici 15. stoljeća. To je približno vrijeme kada u Trsatu nastaje zavjetna crkva Majke Božje na poticaj kneza Martina Frankopana i počinje pregradnja crkve Sv. Marka u Modrušu u katedralnu crkvu Sv. Marije. Istodobno su na frankopanskim posjedima građene crkve i samostani u Cetinu i Slunju. Stjepan Frankopan je želio da u blizini Modruša sagradi crkvu koja će biti posvećena Majci Božjoj. Ta je nastojanja pomagao krbavski biskup Franjo, koji je 1457. g., nakon prenošenja sjedišta biskupije iz Krbave u Modruš, postao modruški biskup.

Crkveni brod je oblikovan kao dvoranski prostor s mogućom uporabom križnih svodova. Svodovi su bili naslonjeni na obodne zidove kako bi se izbjegla gradnja kontrafora. Posebno se ističe produljeno svetište. Građevina je nastala pod utjecajem onodobne graditeljske aktivnosti na gradnji kraljevske kapele Sv. Jurja u Bečkom Novom Mjestu. Gradnju kapele potaknuo je oko 1440. g. austrijski car Fridrik III. Habsburgovac.

Crkva Bl. Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama nastala je kao plod periferijskoga graditeljstva unutar hrvatske kasnogotičke arhitekture izvan Zagreba. Građevina je oštećena u vrijeme ratova s Osmanlijama tijekom 16. stoljeća. Prvi prikazi crkve u Oštarijama potječu iz 17. stoljeća. Obnova i radovi na regotizaciji izvršeni su početkom 19. stoljeća i u prvom desetljeću 20. stoljeća.

Današnja župna crkva smještena je u obnovljenom svetištu stare crkve s trostranim završetkom i bočnom kapelom. Obodni zidovi nekadašnje crkve s gotičkim portalima zatvaraju dvorište.

Ključne riječi: Crkva Bl. Djevice Marije od Čudesa, Oštarije, Stjepan Frankopan, Modruš, Giovanni Pieroni, Martin Stier, Stjepan Podhorsky.

Povijesni razvitak

Na području današnjega naselja postoje tragovi ranijega naseljavanja, o čem svjedoči nalaz rimskoga žrtvenika. AURELIUS SALUTARIS, zapovjednik centurije u 13. legiji, posvetio je žrtvenik Jupitru i Geniju mjesta. Zavjetni natpis potječe iz 2. stoljeća poslije Krista. Žrtvenik je bio uzidan unutar glavnoga oltara oštarijske crkve i nađen je prilikom radova na obnovi crkve 1901. g. (Podhorsky, 1901., 120.).

Prije rimskoga osvajanja ovoga područja, na tom prostoru su živjeli Japodi. Njihovo najvažnije uporište bio je Metulum, dvojna gradina koju je osvojio Oktavijan u svom ratnom pohodu 35. godine prije Krista.

U drugoj polovici 15. stoljeća vodio je iz Hrvatskoga primorja prema Mađarskoj karavanski put. Taj put je prolazio pokraj rijeke Mrežnice, gdje je u drugoj polovici 15. stoljeća nastalo odmoriste i svratište (osteria) za prihvat tovarnika koji su putovali tim trgovačkim putom.

Podanici knezova Frankopana, iz njihovih primorskih posjeda, prenosili su sol od Senja preko Modruša i Oštarija prema Hreljinu. Put se nastavljao preko Lipe, Dubovca i Draganića do Zagreba. Svratište koje je na tom mjestu podignuto, u drugoj polovici 15. stoljeća, bilo je jezgro iz kojega je nastalo naselje, koje je prema svratištu — »osteria«, dobilo ime Oštarije.

Nakon izgradnje karlovačke utvrde 1579. g. graničari su većim dijelom preuzeli prijenos soli, a količina soli koju su prevozili podanici iz primorskih posjeda sve se više smanjivala. Oštarije su sve više gubile onaj značaj kakav su imale u prošlosti, zbog toga što se smjer putova u 16. stoljeću bitno izmijenio zbog ratnih neprilika (Herak, 1971., 115.).

Tim su se putem, uz karavane, kretali i srednjovjekovni hodočasnici.

Nastanak gotičke katedrale u Oštarijama vezan je uz jednu od najmoćnijih hrvatskih feudalnih obitelji, knezove Krčke — Frankopane. U župnoj spomenici iz 1897. g. zabilježeno je da je crkva u Oštarijama sagrađena 1450. g., nastojanjem kneza Martina Frankopana (Spomenica župe Oštarije, 1897., str. 1.)

Gradnju crkve u Oštarijama ipak je potrebno pripisati Martinovu bratu Stjepanu II. Frankopanu, koji je diobom sinova Nikole IV. 1449. godine u Modrušu, dobio modruško trgovište i grad Tržan (Modruš), Vitunj, Grobnik i Dubovac (Klaić, 1901., 235).

Stjepan Frankopan počeo je gradnju velike crkve u Oštarijama, na mjestu gdje je već postojala manja crkva oko koje su se okupljali hodočasnici. Oko crkve trebalo je nastati novo urbano središte. Nesklono vrijeme nije omogućilo ostvarenje te

zamisli, pa je prema Mili Bogoviću ta velika sakralna građevina ostala nedovršena (Bogović, 1988., 65.–66. ; Horvat, 1992.–1993., 139.).

Onodobni povijesni izvori, poput Papina pisma iz 1459. godine, ne spominju drugu namjenu oštarijske crkve, osim proštenjarske.

Vjekoslav Klaić ističe da je Stjepan II. imao želju »...da se također jedna crkva blizu Modruša (prope locum de Modrussia) posvećena Majci Božjoj (ecclesia B. M. V. de miraculis nuncupata) proglasi zavjetnim mjestom.« (Klaić, 1901., 246.–247.).

Približno s gradnjom crkve Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama, nastaju samostan franjevaca uz crkvu Majke Božje u Trsatu, samostan i crkva Sv. Marije u Cetinu, franjevački samostan i crkva u Slunju te počinje preuređenje crkve Sv. Marka u katedralnu crkvu Sv. Marije u Modrušu. (Bogović, 1976., 6)

Kada je papa Pio II. 1459. g. pozvao u Mantovu jedan broj europskih, zapadnih vladara kako bi se zajedno suprotstavili Osmanlijama, kralj Matijaš Korvin poslao je poslanstvo sa Stjepanom II. Frankopanom, uz kojega su bili krbavski biskup Franjo Stipković, franjevac, rodom iz Modruša i Nikola Modruški, koji je tada bio senjski biskup. Nikola Modruški će, nakon smrti biskupa Franje, g. 1461. postati modruški biskup (Kurelac, 1988., 126.).

Poslanstvo se, zbog složenoga stanja u Krbavskoj biskupiji, zadržalo u Papinu društvu i nastojalo prikazati opće prilike u biskupiji. O njihovoj skrbi za crkvu Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama, svjedoči molba Papi koju su uputili prije njihova odlaska u Mantovu, da nekadašnje oproste kojima su prethodni rimski biskupi u prošlosti obdarili crkvu u Oštarijama, zamijene novim. Kao prvo očitovanje Papine naklonosti, bila je darovnica kojom je Papa udijelio posebne oproste crkvi Blažene Djevice od Čudesa u Oštarijama:

»Doznali smo za crkvu Blažene Djevice Marije, nazvanu od Čudesa, blizu mjesta Modruša, u Krbavskoj biskupiji, prema kojoj hrli mnoštvo ljudi sa svih strana zbog brojnih čudesa koje Svevišnji ondje ne prestaje činiti na zagovor i po zaslugama iste Djevice i Majke. Tim čudesima bezbroj puta ukrašenu, naši predšasnici i druge crkvene osobe obdaruše crkvu u prošlim vremenima raznim oprostima za sve one koji je u određene dane posjete. A mi, potaknuti molbama našeg brata Franje, biskupa krbavskoga, i ljubljenog sina plemenitoga Stjepana Frankopana, kneza i gospodara istoga mjesta, želeći da se rečena crkva obasiplje doličnim častima i da vjernici radije k njoj dolaze zbog pobožnosti i spremnije joj pruže darežljivu ruku kada uvide da su time više ojačani plodovima nebeske milosti,...sa svoje strane podjeljujemo oprost od sedam godina i sedam četrdesetnica na mlade nedjelje svakoga mjeseca te na blagdane Prikazanja, Navještenja, Rođenja, Uznesenja i Bezgrešnog

začeca Blažene Djevice Marije, za sada i za sve vjekove — svima koji posjete tu crkvu, iskreno se pokaju i ispovjede te pruže darežljivu ruku za obnovu i uzdržavanje iste crkve...

Dano u Sieni, 30. ožujka 1459. prve godine našeg pontifikata.« (Bogović, 1988., str. 66.).

Već iduće godine (4. lipnja) Papa je izdao bulu kojom je odredio prijenos biskupskoga središta iz nesigurne Krbave u sigurniji Modruš.

U buli se navodi, između ostaloga, da se uprava biskupija povjerava samo odličnim ljudima i da sjedište biskupije treba biti samo u znamenitijim i naseljenijim mjestima.

Obzirom na stanje krbavske crkve u Udbini, Papa je smatrao da je dostojno i preporučljivo da se biskupsko središte premjesti iz Udbine u Modruš koji je bio najnaseljenije mjesto u onom kraju. Papa je prenio biskupsko sjedište, te župnu crkvu Sv. Marka uzdignuo na stupanj katedralne crkve, a Modrušu trajno dao naslov grada (civitas). (Gulin, 2001., 195.).

Predaja govori da je Krbavski kaptol privremeno boravio u Oštarijama, dok je krbavski biskup otišao u Modruš i tamo utemeljio svoje sjedište. Tu je predaju zabilježio Filip Riceputi prema kazivanju franjevca Zefirina, Riječanina u Karlovcu (Burić, 2002., 122.–124.).

Prema franjevačkoj tradiciji, Oštarije su u prošlosti bile veliko trgovište, gdje su franjevci stanovali i imali svoju kuću (Sladović, 2003., 42.).

Istraživanja Andrije Lukinovića ukazala su na postojanje franjevačkoga samostana u 15. st. u Oštarijama (Horvat, 2003., 142.).

U Urbaru modruškom, koji je nastao u vrijeme vladanja kneza Bernardina Frankopana, 1486. godine, spominje se naselje Otočac (Otočce) (Lopašić, 1997., 62.— 63.).

U prošlosti je selo Otočac, zajedno s Otokom, pripadalo modruškom kneštvu knezova Frankopana.

Stjepan Frankopan oštarijsku crkvu obdario je s 20 dana zemlje u Otočcu, u blizini crkve s nekoliko kmetova i određenim brojem sjenokoša.

Zabilježena su selišta »svete Marie«, između ostaloga u Danima. Crkvi su pripadala sela Gladovića, Lučića i jedan mlin u Rupi. Uz mnoga selišta zabilježeno je da su pusta i da ih nitko ne obrađuje.

U Urbaru modruškom spominju se i Dani, koji su bili svojina crkve Sv. Duha u Modrušu. Modruški Dani ili Danci nalazili su se između sela Otoka i Kućinić Sela na području Kaševara (Sladović, 2003., 74.).

Nije poznato je li crkva u Oštarijama zajedno s naseljem dijelila istu tragičnu sudbinu 1493. g. kao i modruško podgrađe.

Godine 1521. Osmanlije su opljačkale i opustošile Oštarije. Tom prilikom stradala je i crkva, a od tamošnjih kuća, kako je zabilježio Valvasor, »ostadoše jedva sjenke i neznatni tragovi istih.« (Valvasor, 1689., 70.–71.).

U ispravi koja je sastavljena prigodom zapljene imanja Stjepana III. Frankopna Ozaljskoga 1558. g., u popisu njegovih imanja zabilježeno je: »Ecclesia Sanctae Mariae in Osteria cum turribus totaliter est deserta.« (Lopašić, 1877., 384–385. /Lopašić, 1997., 62.)

Prema tomu izvoru, župna crkva imala je tada dva zvonika i bila je zapuštena. Radi obrane graničnoga prostora, ubrzo je u oštarijskoj crkvi smještena kraljevska posada, koja je g. 1579. brojila dvanaest haramija s vojvodom (Lopašić, 1993., X; Laszowski 1894., 682.–683.).

Mjesto je s vremenom steklo veliko značenje u obrani susjednoga Ogulina. Oštarije se u izvorima iz 16. st. spominju pod imenom Svetica (Laszowski, 1894., 682.).

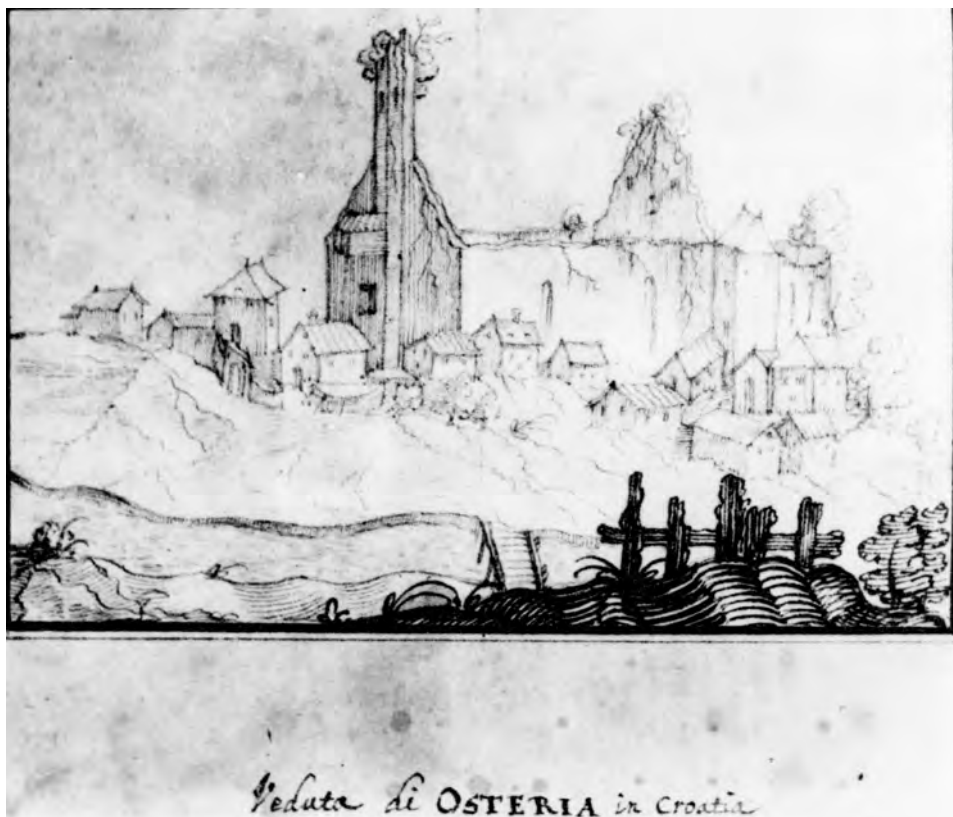
U prijedlozima za Kranjski sabor iz godine 1635., opisano je loše stanje utvrda u Ogulinu, Modrušu i crkve u Oštarijama, koja je bila pretvorena u utvrdu i kojoj se krov porušio (Lopašić, 1874., 385.).

Prvi prikaz crkve u Oštarijama izradio je vojni inženjer i graditelj Giovanni Pieroni. U svom obimnom izvješću, upućenom kralju Ferdinandu III., *Realizioni di anno 1639. /Relacija iz godine 1639./* opisao je krajeve od Karlovca do mora. Uz nacрте i tlocрте pojedinih utvrda, Pieroni je priložio i vedutu crkve u Oštarijama te plan mjesta (sl.1).

Uz crteže nalazi se i opis crkve. Građevinu je zatekao otvorenu, bez krovišta i oštećenu. Crkva je služila za stanovanje i kao utvrda u graničnom području prema Osmanlijama. Pieroni ističe njene proporcije i veličinu, a na veduti je naznačio da se crkva nalazi u Oštarijama, u Hrvatskoj, nedaleko Karlovca (Laszowski, 1898., 19.–20.).

Pieroni je na veduti mjesta prikazao drvene kuće koje su oko vanjskih crkvenih zidova izgradili graničari (Krmptić, 1997.).

Na zapadnom pročelju, iznad pravokutnoga otvora, bio je drveni balkon na konzolama koji je služio kao stražarnica. Pod balkonom bio je pravokutni otvor koji je mogao služiti kao ulaz u građevinu. Višekutnom zvoniku nedostajao je završni dio. Ispod kora bio je sačuvan dio svoda. Sakristija je jedina imala krovište. Zabatni zidovi bili su sačuvani u izvornoj visini. Na zidovima broda bila su dva prozora, a tri prozora su bila na sakristiji i dva na svetištu. Pieroni spominje dva prozora iznad vra-

Slika 1 – Oštarije, Veduta, G. Pieroni, 1639., Arhiv Slovenije

ta i prozor na sakristiji. Pretpostavka je da su glavni i bočni portali bili zazidani. Prema njegovu mišljenju ogoljeni zidovi nisu pružali veliku mogućnost za obranu.

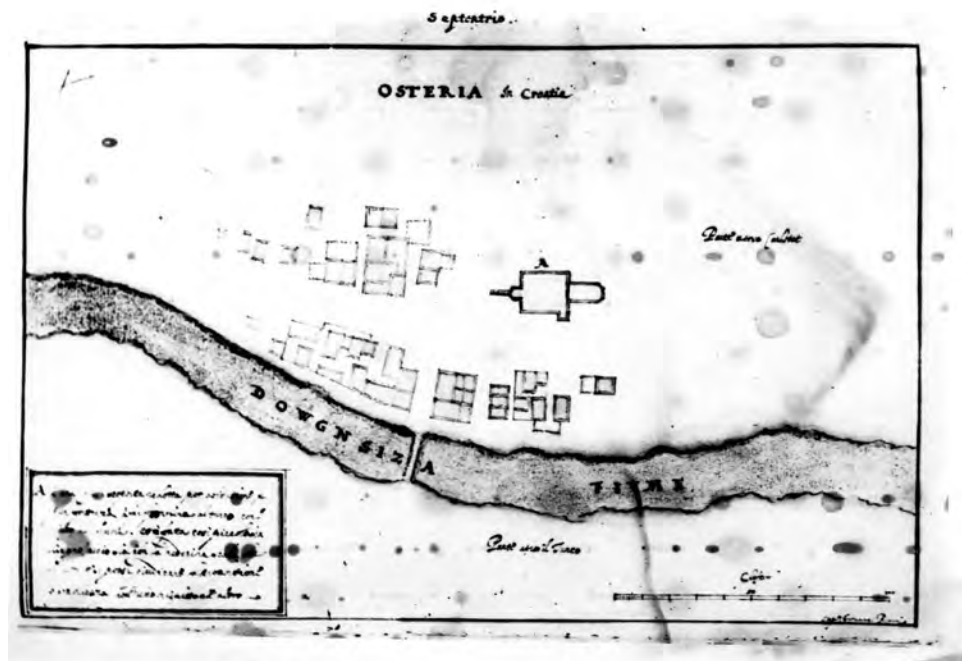
Predložio je određena poboljšanja, među inim izgradnju drvenoga zatvorenoga hodnika uz obodne zidove crkve s otvorima, zaštićenim rešetkama, kako bi se iz njih moglo pucati na napadače.

Pieroni je iznio i prijedlog o rušenju dijela zabatnoga zida u blizini kora. Tako bi se dobila ravna površina koja bi se izdizala iznad čitavoga donjega dijela crkve. Također je predložio da obrana bude usmjerena na četiri kuta s istaknutim krilima.

Pieroni je zamislio mogućnost izgradnje jednoga ili dvaju stubišta, što bi omogućilo lakši pristup drvenomu hodniku i kora. Obodni zidovi bili su dobro sačuvani, uz neke pukotine. Visina zidova bila je 6 klafta, odnosno nešto manje od 12 metara, dok je debljina bila pola klafta u najvišem dijelu. Na veduti je prikazan dio toka

rijeke, s mostom i drvenom ogradom. Rijeka i most ucrtani su preblizu crkve, što ne odgovara stvarnomu položaju crkve, koja je na položajnom planu prikazana na većoj udaljenosti od riječnoga korita.

Prema Pieronijevu položajnom planu, očituje se raspored dijelova naselja u blizini crkve na lijevoj obali Mrežnice (sl. 2).

Slika 2 – Oštarije, Položajni plan, G. Pieroni, 1639., Arhiv Slovenije

U osi naselja bio je smješten most na drvenim stupovima. Putni pravci nisu bili ucrtani, no po položaju kuća i okućnica, moguće je izvesti zaključak, da je put vodio na sjever prema crkvi. U blizini crkve put se račvao na istok, a prema zapadu se pružao usporedno s rijekom, ali na udaljenosti od riječne obale.

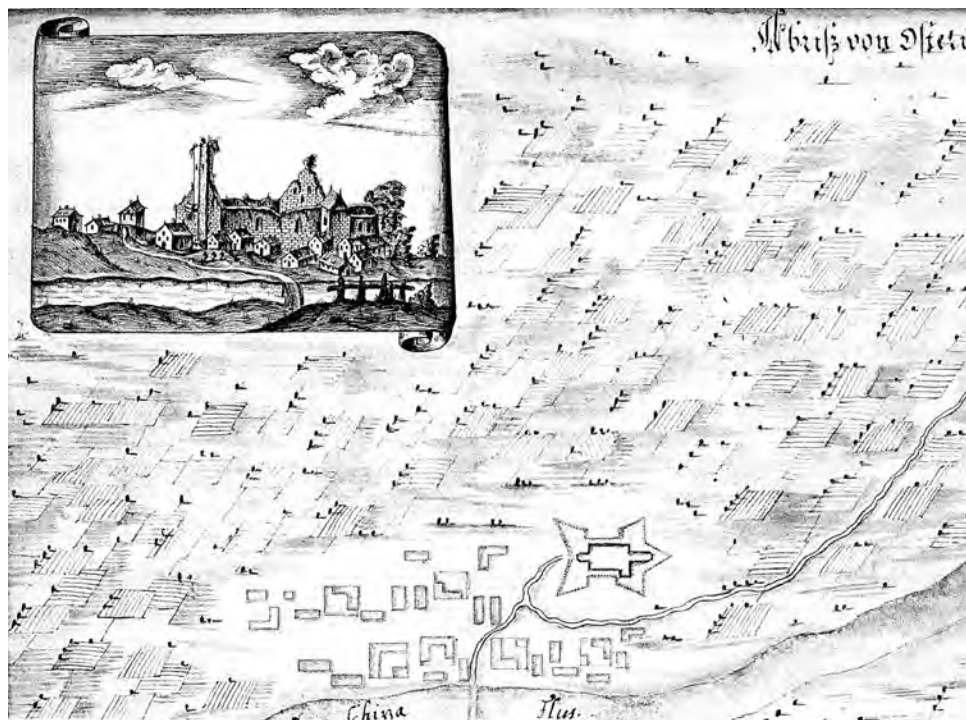
Prema Frasu čitava je crkva bila nadstrovena. Posebnu pozornost u prošlosti, prije rušenja početkom 19. st., izazivao je zvonik u obliku osmerokuta, koji je bio smješten na prednjoj strani ulaza. Svod je 111 godina bio bez krova, a 1645. g. na »čudan način« se urušio (Fras, 1988., 202.).

Drugi vojni inženjer, graditelj i kartograf koji je obilazio naše krajeve, bio je Martin Stier. G. 1657., osamnaest godina nakon Pieronijeva obilaska, našao je goto-

vo isto stanje crkve i naselja. Crkvu je zatekao bez vidljivih pokušaja obnove. Unutrašnjost crkve bila je ispunjena drvenim nastambama.

U svom izvješću, pod nazivom Izvještaj o Hrvatskoprimorskoj granici, o mjestima Gradačke uprave, o stanju u kojem se sada nalaze te kako bi se protiv neprijateljskih napada mogli (odmah) za potrebu popraviti i kasnije pravilno utvrditi... iz 1660., priložio je vedutu oštećene crkve i plan naselja. Veduta s prikazom crkve rađena je na temelju Pieronijeva predloška, uz manje izmjene (Krpmotić, 1997., list 61./ STIER 1660., list 78 b.).

Stier je pri opisu građevine zabilježio da su zidovi visoki 6 hvati i 4 stope široki. Predložio je izgradnju drvenoga pokrivenoga hodnika koji bi polovicom svoje širine izlazio izvan obodnih zidova. Na zidovima hodnika ugradile bi se puškarnice. Na četiri kuta trebalo je izgraditi drvene tornjeve koji bi bili podignuti iznad zidova i drvenoga hodnika. Stierov položajni plan mjesta nešto je pravilniji nego Pieronijev jer je jasnije naznačio položaj mosta i putova na lijevoj i desnoj obali rijeke Mrežnice (sl. 3).

Slika 3 – Oštarije, Veduta i položajni plan, M. Stier 1660., ONB

S juga i jugoistoka vodila su dva puta i spajala su se pred mostom. Put je bio usmjeren prema crkvi, a zatim prema istoku. Smjer prema zapadu, odnosno Ogulinu, nije bio ucrtan.

Stier je u planu kao prijedlog ucrtao obrambene zidove i izradu palisade koja bi zvjezdasto okruživala crkvu. Palisada je trebala biti izrađena od drvenih stupova, postavljenih blizu jedan drugomu, kako bi se kroz njih mogla provući samo puščana cijev.

Nije poznato je li ovaj Stierov prijedlog bio prihvaćen. Na planovima Oštarija, koje su izradili inženjeri Pieroni i Stier, grješkom je tok Mrežnice označen imenom rijeke Tounjčice.

Krajem 17. stoljeća dolazi do prestanka osmanlijskih napada, te počinje uređivanje svetišta. Župnik Pavao Jurašić, u svom prikazu oštarijske župe za razdoblje 1753. do 1754., opisao je tijekom obnove crkve Blažene Djevice Marije »uznesene na nebo u modruškoj biskupiji.«

»Prije otprilike 70 godina barun (Stjepan) Vojnović, koji je u to vrijeme bio ogulinski kapetan (1671.–1687.), pokrio je i obnovio svetište, a glavni dio crkve ostaje nepokriven. Doprinosom njegova Kraljevskog veličanstva na prijedlog Ratonoga vijeća u staroj zidanoj crkvi obnovljeni su ukrasi i pokućstvo.«¹ (BAS, fasc. I., br. 53.).

Isusovac Filip Riceputi i Pacifik Bizza, biskup rapski, u svojim putopisima iz godine 1720. opisali su crkvu u Oštarijama. Tada je od nekadašnje velike crkve bilo cijelo samo omaleno svetište.

Crkva je imala srednji i gornji oltar Bl. Djevice i još tri druga sa strane. Propovjedaonica se tada nalazila iznad jednoga od srednjih oltara. Opisan je i veliki oltar s kipom Bl. Dj. Marije, na nebo uznesene. Čudotvorni kip Majke Božje bio je izrađen od drva i pozlaćen. Bio je prosječne ljudske visine, a plašt Bogorodice pridržavalo je osam anđela. Ispod kipa Majke Božje bili su kipovi vjernika. Unutar preostalog dijela nekadašnje crkve bila su tri broda odvojena mramornim stupovima i natkrivena visokim svodom (Sladović, 2003., 41./Burić, 2002., 124.).

Kukuljević je g. 1891., na temelju natpisa na podnožju oltarskih slika, objavio podatke o oltarima u župnoj crkvi, a od njega je to preuzeo Laszowski, 1894. Riječ je o ogulinskim zapovjednicima Nikoli Turkoviću i Tomi Stošiću, koji su g. 1688. postavili oltar sv. Nikole, a Stjepan Vojnović, 1694. g. oltar sv. Antuna. Za ostale oltare Kukuljević navodi godine: oltar sv. Ivana Nepomuka iz 1750., i sv. Sebastijana iz 1759. (Kukuljević, 1891., 165.–166.).

---

1 Župnik Pavao Jurašić

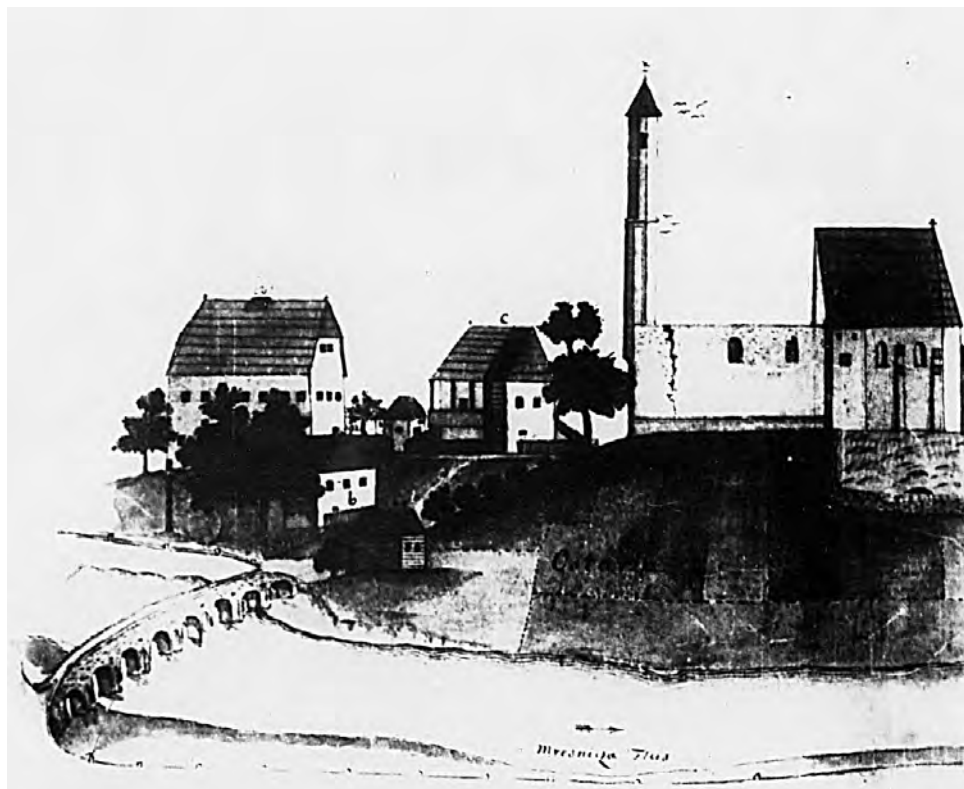
Crkvu je posvetio u kolovozu 1727. biskup Nikola Pohmajević (Burić, 2002., str. 124.).

U »Statusu« oštarijske župe za g. 1733. opisan je izgled ostataka stare crkve:

»Od stare crkve stajali su samo ogoljeni zidovi bez krova, a golemi su stupovi bili što razbacani, što zakopani, a neke su od njih seljaci upotrijebili za druge svrhe.« (Burić, 124.).

Iz g. 1802. potječe obojeni crtež koji je izradio Mathias Zerngollern, graničarski major (sl. 4).

Zidovi nenatkrivenoga dijela crkve sačuvani su iznad bočnih prozora, a gotički zvonik imao je šiljasti završetak. U podnožju zvonika nazire se udubljenje koje

Slika 4 – Oštarije, Crtež Zerngollern, 1802., HDA

pokazuje da zvonik nije imao klasične temelje, već je bio postavljen na konzolama. Uz južnu stranu svetišta je sakristija s krovom koji je viši od završnoga vijenca svetišta, te dva kontrafora na bočnoj strani svetišta i kontrafor na jugoistočnoj strani.

Na južnom zidu u blizini zvonika vidljiva je velika pukotina. Prema zapadu su ucrtani župni stan i velika zgrada »Majoriije«²

Na rijeci Mrežnici izgrađen je kameni most s manjim brojem otvora nego što ih ima danas obnovljeni kameni most. Nabrojene pojedinosti udaljuju nas od tradicije koju prenosi Podhorsky.

On je, u duhu tradicije, napisao kako je novi zvonik uz obnovljeno svetište sagrađen g. 1803., a spominje da je kamena građa porušenoga crkvenoga broda u vrijeme francuske vladavine korištena za gradnju mnogih kuća i kamenoga mosta preko Mrežnice (Podhorsky, 1901., 120.–121.).

Početak 19. st. (poslije 1809. g.) francuska vojna uprava dala je srušiti zvonik stare crkve ispred zapadnoga pročelja i od te građe izgrađen je zvonik današnje crkve, te uređeno novo pročelje pred trijumfalnim lukom — pred svetištem (Horvat, 1993., 123.).

Zidove staroga dijela crkve djelomično je u 19. st. razrušila tadašnja vojna uprava (Lopašić, 1997., 62.).

Krajem 19. st., godine 1879., započeli su radovi na obnovi crkve. Izvršeni su neki popravci i postavljen je kameni pod. Sredstva za te radove doznala je Zemaljska vlada (Spomenica župe Oštarije, 1897.).

Arhitekt Stjepan Podhorsky (1875.–1945.), koji je između 1901. i 1902. g. nadzirao obnovu i radio na regotizaciji crkve u Oštarijama, u svom članku o rekonstrukciji župne crkve u Oštarijama dao je prikaz prijašnje crkve i opis radova na obnovi građevine (sl. 5).

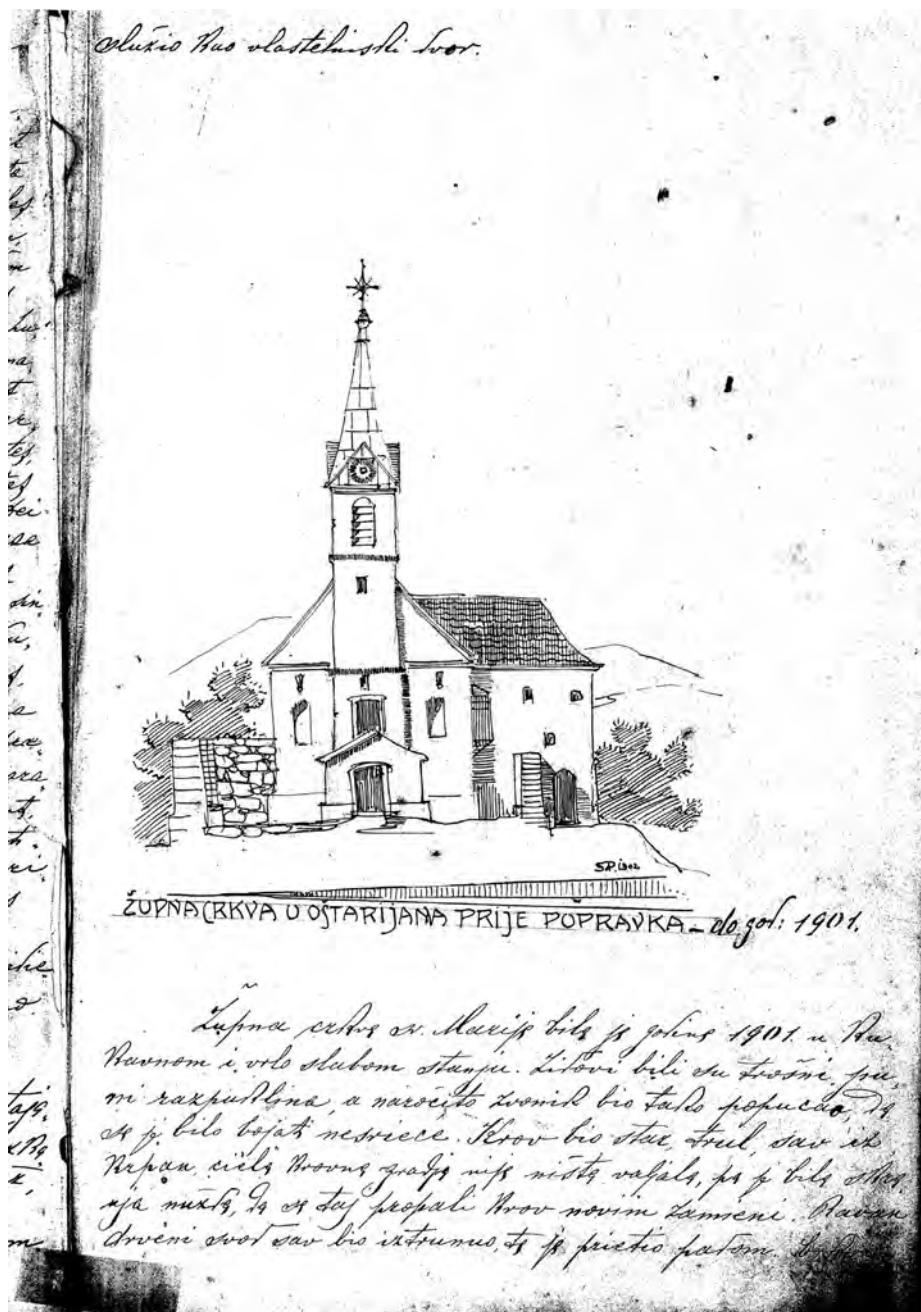
Prema mišljenju Stjepana Podhorskoga, crkva je, neovisno o brojnim oštećenjima, sačuvala svoja glavna umjetnička obilježja. Građevina je bila zamišljena kao trobrodna dvoranska crkva s produljenim svetištem i sakristijom koja je bila bočno smještena. Križno–rebrasti zvjezdasti svodovi oslanjali su se na polustupove s konzolama. Pod crkve se postupno uzdizao prema trijumfalnom luku, tako da je pogled od svetišta prema zapadu bio amfiteatralan.

Podhorsky navodi da su početkom 18. st., u vrijeme vojne uprave, izvršeni neki radovi. U doba napoleonskih ratova, francuske vlasti, početkom 19. st. (poslije 1809. g.), izvršile su pregradnju preostalog svetišta. Tada je ugrađen ravan, drveni strop.

Odlučeno je, kako piše Podhorsky, da se stara crkva obnovi, uz nastojanje »...da se ta obnova provede u prvobitnom duhu i slogu, što je svakako stajalo mnogo truda, jer se to htjelo postići uporabom tragova prvobitne gradnje« (Podhorsky, 1901, 120.).

---

2 Hrvatski državni arhiv u Zagrebu

Slika 5 – Oštarije, Crkva BDM prije obnove, S. Podhorsky, 1902.

U župnom uredu u Oštarijama nalazi se zbirka kopija raznih isprava, dopisa i zapisnika, povezanih uz obnovu crkve s kraja 19. i početka 20. st. Izvorni spisi pohranjeni su u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Tu je zbirku složio, uvezao i darovao župi u Oštarijama ing. Milivoj Radović, podrijetlom iz Oštarija.³

Arhitekt Josip pl. Vancaš izradio je idejni projekt za obnovu crkve u Oštarijama. Njegov projekt doživio je preinaku u »Kraljevskom vladinom građevnom odsjeku«, a nadzor nad izvođenjem radova vodio je arhitekt Stjepan Podhorsky. On je uz to izradio sve nacрте i pojedinosti za izvođenje radova. Stručno povjerenstvo vladina građevnog odsjeka, u travnju 1901. g., pregledalo je građevinu, sravnilo je s projektom te izradilo nalaz. Prisutni su bili ovlaštteni arhitekt Josip pl. Vancaš, arhitekt Stjepan Podhorsky, kao primatelj radova, župnik Ivan Štimac, izvođač radova Lovro Miculinić te tehničko osoblje kotarskoga građevnoga ureda u Ogulinu.

U zapisniku povjerenstva zabilježeno je da valja obnoviti župnu crkvu, koju čini samo svetište, velike, u gotičkom stilu godine 1450. sagrađene crkve, kojoj su 1808. g. pridodani zvonik i sakristija.

Najvažniji zaključci povjerenstva, koji su bitno usmjerili radove na obnovi crkve, bili su: »da se oblik stare crkve obnovom što više održi.«

Povjerenstvo je predložilo sljedeće promjene projekta:

»1. Osnovana nova sakristija ne bi se imala izvesti, jer se daje u tu svrhu sadanja shodno preinačiti.

2. Da se pobočna kapela iz praktične potrebe pridrži, nu da se izvede na manju visinu tako, da šljeme krova ostaje ispod glavnog vienca crkve.

3. Da se trijumfalni gotski oblik u svojem sadanem obliku pridrži, te izgrađeni pilovi (stubovi) i svodovi odstrane, a mjesto toga lagana konstrukcija pjevališta izgradi.

4. Zidani projektirani stupovi ladje imadu izostati, pošto postoje konzole na začetcima zvjezdastoga svoda, koji se za istu svrhu imadu upotrijebiti.

5. Glede prozora bje utanačeno, da bi se mogao osnovani prozor u sredini svetišta po prijedlogu vlč. g. župnika eventualno izostaviti, dočim je poželio, da se ostala tri projektirana nova prozora izvedu.

6. Pošto je gradja krovišta posvema trošna, mora se ciela crkva providiti novim krovom, a pokriti dvostruko običnim crieptom odnosno utorenim cementnim crieptom.

7. Osnovana nadogradnja zvonika imade se prama potrebi reducirati, a klobuk zvonika nanovo izvesti, jer je gradja većim dielom strunula.

8. Na facadi crkve i tornja imadu se uresi na najmanju mjeru reducirati, da odgovara pronadjenim tragovima stare crkve.

---

3 Zbirka preslika arhivske grade iz HDA.

9. Da se tlo oko crkve odkopa i planira ukoliko to podnožje iziskuje.

10. Ostaneci glavnih zidova prednje velike crkve imadu se popraviti, te na gornjem dielu izravnati te zaštititi pokrovnim pločama od daljnjeg propadanja.

U svrhu što točnije izradbe izpravka postojeće osnove, upućen je arhitekt Podhorsky da sadanju crkvu potanko snimi, sve potankosti ubilježi, to osnovu proradi i prema tomu troškovnik nadopuni.

Poduzetniku Miculiniću je naloženo, da stignuća izpravljene osnove radnju i učinjene naručbe odmah obustavi, te svoje zidare upotrijebi kod koje druge radnje, koju će mu kr. kot. oblast označiti. Poduzetnik je obećao »da će se trsiti, da radnju po mogućnosti ove godine dovrši.«

Zapisnik je dovršen 19. travnja 1901. u Oštarijama.

Godine 1911. Đuro Szabo obišao je crkvu BDM u Oštarijama i kritički se osvrnuo na regotizaciju svetišta stare crkve.

»Oštarije 1911.

Polazeći u Modruš zaustavismo se u Oštarijama, da izvidimo stanje te veličanstvene crkve. Još je danas u ruševinama impozantna, a novija prigradnja upravo se žalosno uz markantne linije starog zidja prikazuje. Staro je zidje posve čvrsto, nigdje se nije bojati daljeg rušenja. Jedino bi valjalo manji portal (iskinuto kamenje vratnica) s desne strane podzidati...

Unutar zidova leže još komadi od stupova: jedan je dapače u Josipdolu pred kućom kao sjedalo...«⁴

Oštarijska crkva danas

Na mjestu današnje crkve vjerojatno je postojala sakralna građevina skromnijih dimenzija, koja je okupljala hodočasnike, što je poslužilo kao poticaj za gradnju nove, veće gotičke crkve. Sladović bilježi tradiciju kada navodi: »Mimo to biaoše već XIV. vijeku čudotvorna gospa na Modruši (u Oštarijama) koju puk osobitim pohadjanjem štovaše, koju toliki sv. otci pape obilatimi oprošćenji nadariše, što je 1459 Pio II. na prošnju Franka (Franje) biskupa krbavskog i kneza Stefana (Stjepana) i opet potvrdio« (Sladović, 2003., str. 255.).

Novija istraživanja Zorislava Horvata ukazuju na postupno građenje velike gotičke crkve koja u svojim skrivenim graditeljskim slojevima krije tragove starijih faza (Horvat, 1992.–1993., 137.).

---

⁴ Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb, arhiv.

Slika 6 – Oštarije, Crkva BDM, Glavni portal

Slika 7 – Oštarije, Crkva BDM, Sjeverni portal

Portali

U crkveni brod se ulazilo kroz tri portala: glavni portal, smješten u središnjoj osi, usmjeren je prema zapadu, a sporedni portali bili su na sjevernoj i južnoj strani broda.

Glavni portal ima istaknutiju profilaciju koja počinje na kamenom podnožju, koji je dio zida (sl. 6).

Portal je udubljen u masi zida. Zid je podebljan, što upućuje na nekadašnji položaj zvonika iznad zapadnoga pročelja. Ravni gornji završetak podebljanja zida obuhvaća portal i naglašava njegovu veličinu. Portal je oblikovan od dva nadvoja, između kojih je luneta.

Vanjski skošeni brid dovratnika portala izveden je od klesanaca i oblikuje šiljasti luk koji uokviruje lunetu. Površina lunete bila je ožbukana i oslikana.

Visina zapadnoga portala je 3,05 m, dok je njegova širina 1,75 m. Na desnom rubnom dijelu zida tragovi su natpisa urezanoga u kamen. Mogu se pročitati dijelovi teksta: MAI 1650 i 1630, MAI 30.

Na bočnim su stranama broda dva portala, od kojih je u izvornom stanju sačuvan samo sjeverni portal.

Sjeverni portal je oblikovan u mekšem kamenu (sl. 7).

Visina portala je 2,10 m, dok je njegova širina 1,22 m. Na desnom dovratniku urezan je glagoljski grafit koji je dosta oštećen.

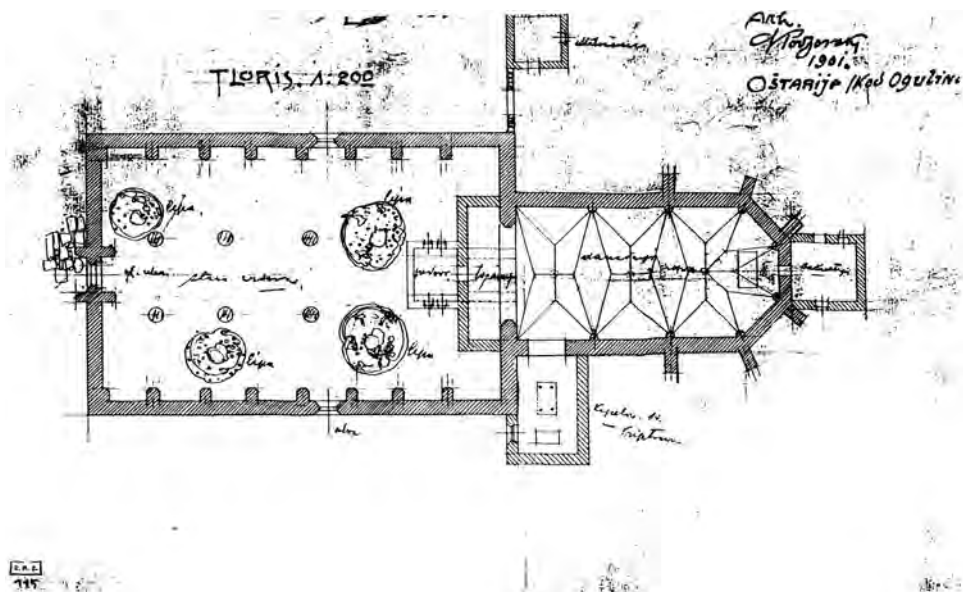
Zvonik crkve B. D. M

Godine 1989. Branko Lučić je otkopao temelje zapadnoga portala. Tada je ustanovio da zvonik, koji se prije izdizao iznad portala, nije imao posebne temelje. Dvije kamene konzole, koje se danas nalaze pokraj portala, vjerojatno su nosile teret osmerokutnoga zvonika, kako je to predstavljeno na starim crtežima (Horvat, 2003., 134.).

Brod crkve B. D. M

Brod nekadašnje gotičke crkve dugačak je 32,70 m, a širok 20 m (sl. 8).

Svojom veličinom mogao je poslužiti za prihvat hodočasnika. Stupovi su imali osmerokutni presjek, a baze su bile kružne. Širina broda i ostatci stupova upućuju na

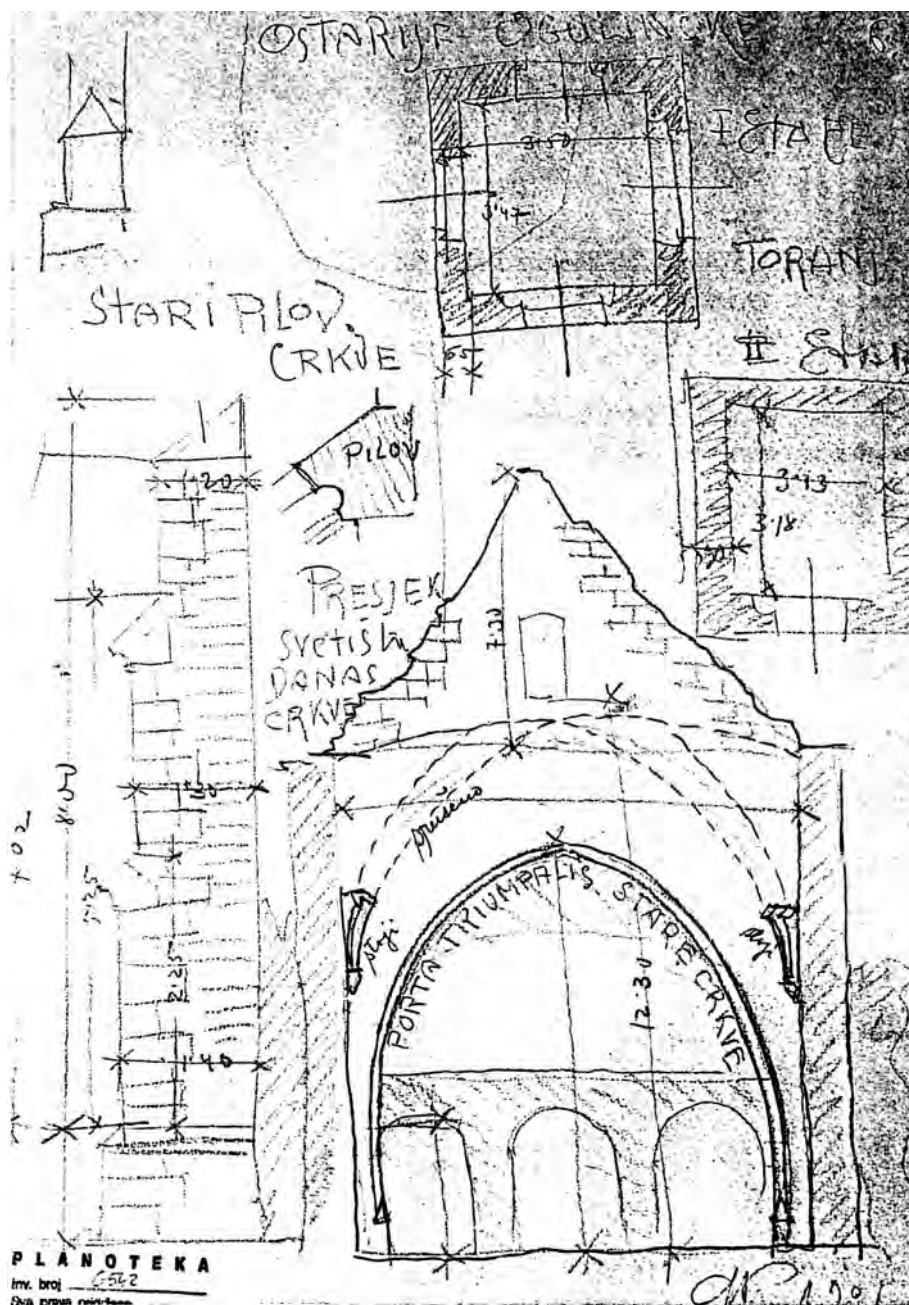
Slika 8 – Oštarije, Tlocrt crkve BDM, S. Podhorsky, 1901.

trobrodni raspored. Redosljedu stupova odgovara svaki drugi polustup uz južni i sjeverni zid, te dva polustupa uz zapadni dio pročelja (Horvat, 2003., 132.).

Prema položaju polustupova, uz obodne zidove broda pretpostavlja se da je brod bio svođen. Svođenje je bilo izvedeno tankim rebrima koja su se upotrebljavala u srednjoeuropskom gotičkom graditeljstvu. Dvoranski prostor s dva reda stupova oblikovan je podjelom opterećenja na bočne zidove. Na taj način izbjegnuta je uporaba kontrafora koji pojačavaju zid i neutraliziraju pritisak svoda. Prebacivanjem sila na bočne zidove ubrzana je gradnja i smanjen opseg radova.

Svetište crkve B. D. M

Svetište crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa u Oštarijama bilo je izduženo s trostranim završetkom i poduprto sa sedam kontrafora koji podržavaju svodove. Svetište je dugo 24,80 m, široko 10,55 m. Arhitekt Podhorsky je prilikom izmjere zapazio nepravilnosti koje su mu stvarale teškoće pri obnovi svetišta. Te namjerne nepravilnosti javljaju se na mnogim gotičkim sakralnim građevinama. Svetište stare crkve bilo je nadsvođeno zvjezdastim svodovima s kamenim rebrima koja su se oslanjala na konzole s grbovima Frankopana (Podhorsky, 1901, 120.).

Slika 9 – Oštarije, Crkva BDM, Trijumfalni luk, S. Podhorsky, 1901.

Prilikom obnove svetišta Podhorsky je na postojeće kamene konzole i pete rebara staroga svoda ugradio nova rebra i svod. Konzole s heraldičkim štitovima pojednostavljeno su oblikovane. Kasnogotički štitovi se međusobno razlikuju.

Ukupno ima deset štitova, od kojih ima osam različitih oblika. Svi heraldički štitovi imaju glatku površinu. Svođenje rebara prilikom rekonstrukcije izvedeno je posebnom klinastom opekom. Zaglavno kamenje prekriveno je gipsanim odljevima stiliziranih rozeta, koje se razlikuju od izvornih oblika (Horvat, 1992.–1993., 127.).

Trijumfalni luk izvorno se nalazio na spoju broda i svetišta nekadašnje crkve. Visina luka je 12,30 m, dok je njegova širina 8 m. Luk je izveden iz crnoga vapnenca (sl. 9).

Danas se iza njega nalazi drveni kor kojega je projektirao Podhorsky.

Kapela uz južnu stranu svetišta u prošlosti je služila kao sakristija, što je vidljivo na crtežima Pieronija i Stiera.

Pregradnja sakristije u kapelu vjerojatno je izvršena početkom 19.st., u vrijeme francuske vlasti. Obzirom na strukturu zidova, vjerojatno je kapela građena istodobno kada i brod, tj. prije izgradnje svetišta (Horvat, 2003., 142.).

Zaključak

Prema dosad istraženoj komparativnoj građi, utjecaji na gradnju crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa mogli su stići s gradilišta kraljevske kapele Sv. Jurja (Georga) u Bečkom Novom Mjestu (Horvat, 2003., 138.).

U to vrijeme, oko 1440. g., austrijski car Fridrik III. Habsburgovac gradio je svoje novo sjedište u Bečkom Novom Mjestu. Između 1440. i 1460. građena je dvorska kapela Sv. Jurja. Tada je Stjepan Frankopan bio blizak Habsburgovcima, te je obnašao dužnost kapetana kneževine Kranjske.

Upravo je društveni položaj Stjepanu Frankopanu omogućio da pronađe graditelja oštarijske crkve, koji će uz pomoć domaćih majstora ostvariti najmonumentalniji graditeljski pothvat u okviru hrvatske kasnogotičke sakralne arhitekture izvan Zagreba.

Oštarijska je crkva svojim stilskim oblicima nedvojbeno utjecala na onodobnu sakralnu graditeljsku djelatnost na području tadašnje Krbavsko–modruške biskupije.

Moguće je usporediti nastanak crkve Bl. Dj. Marije u Oštarijama s gradnjom dvorske kapele Sv. Bernardina u Ogulinu. Heraldički štitovi s konzola u ogulinskoj kapeli Sv. Bernardina mogu se stilski usporediti sa štitovima u oštarijskoj crkvi. Na taj način gradnju kapele u Ogulinu možemo datirati potkraj 15. st., nakon završetka gradnje crkve Bl. Dj. Marije od Čudesa (Horvat, 1996., str. 62.–64.; Horvat, 1992.–1993., 139.).

Literatura

- BOGOVIĆ (Mile) 1976, Gospin otok u Oštarijama kraj Ogulina, *Zvona 11. (119)*, (1976), Rijeka, 6.
- BOGOVIĆ (Mile) 1988, Pomicanje sjedišta krbavske biskupije od Mateja Marute do Šimuna Kožičića Benje, *Krbavska biskupija*, Visoka bogoslovska škola u Rijeci — Kršćanska sadašnjost, (1988), Rijeka— Zagreb, 65 — 67.
- BOGOVIĆ (Mile) 1996, Crkveno ustrojstvo današnjeg područja Riječko–senjske biskupije u srednjem vijeku, *Riječki teološki časopis 4/2, /1996.*, (1996), Rijeka, 323.
- BURIĆ (Josip) 2002, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Državni arhiv u Gospiću–Kršćanska sadašnjost u Zagrebu, (2002), Gospić–Zagreb, 122 — 125.
- FRAS (Franjo Julije) 1988, Ličke župe Gospić, *Topografija Karlovačke vojne krajine*, (1988), Gospić, 201–202.
- GULIN (Ante) 2001, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli*, Golden marketing, (2001), Zagreb, 194 — 196.
- HERAK (Zlatko) 1971, *Mjere Hrvatskog primorja*, Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, (1971), Rijeka, 115.
- HORVAT (Anđela) 1976, *Između gotike i baroka*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske (1976), Zagreb, 25, 27, 82.
- HORVAT (Zorislav) 1971–1972, Klesarske oznake, *Peristol (14–15)*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, (1971–1972), Zagreb, 112.–113.
- HORVAT (Zorislav) 1993, *Oštarije–Crkva blažene Djevice Marije od Čudesa*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 18/1992.–1993., 119 — 14
- HORVAT (Zorislav) 1996, *Heraldički štيتovi gotičke arhitekture kontinentalne Hrvatske*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, (1996), Zagreb, 62 — 64.
- HORVAT (Zorislav) 2003, *Srednjovjekovne katedralne crkve Krbavsko–modruške biskupije*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb–Državni arhiv, Gospić, (2003), Zagreb–Gospić, 119 — 143.
- KESNER (Vjekoslav) 1995, *Oštarije na raskršću putova*, vl. naklada, (1995), Zagreb, 29 — 35.
- KLAIĆ (Vjekoslav) 1901, *Krčki knezovi Frankapani*, Matica hrvatska, (1901), Zagreb, 235, 246 — 247.
- KRMPOTIĆ (Ljudevit) 1997, *Izvjestaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva od 16.–18. st.* Nakladni zavod Hrvatski zapisnik, (1997), Hannover–Karlobag–Čakovec, 98, 180 — 182.

- KUKULJEVIĆ (Ivan) 1891, *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji*, JAZU, Zagreb, (1891), 165–166.
- LASZOWSKI (Emilij) 1894, *Oštarije kod Ogulina*, Prosvjeta, (1894) Zagreb, (god. II. 1894., br. 22), 682 — 721.
- LAZOWSKI (Emilij) 1898, Izvještaji Ivana Pieronija o hrvatskim krajiškim gradovima i mjestima god.1693., *Starine JA XXIX.*, (1898), Zagreb, 19 — 20.
- LOPAŠIĆ (Radoslav) 1877, *Ogulin, Vienac*, IX., br. 24, (1877), Zagreb, 384–385.
- LOPAŠIĆ (Radoslav) 1894, *Grad Karlovac*, Matica hrvatska, (1894), Zagreb, str. XI., (Pretisak Matica hrvatska Karlovac, 1993.)
- LOPAŠIĆ (Radoslav) 1894., *Hrvatski urbari*, MHJSM–vol.V., JAZU, Zagreb, (1894), (*Modruški urbar*, Matica hrvatska Ogulin, (1997), Ogulin, 62–63.)
- PIERONI (Giovanni) 1639, *Relazioni di anno*, Državni arhiv Slovenije, Ljubljana.
- PLEŠE–BLAŽEKOVIĆ (Tajana) 2003, *Oštarije–Župna crkva Uznesenja blažene Djevice Marije*, *Obavijesti HAD I.* 2003., (2003), Zagreb, 181 — 186.
- PODHORSKY (Stjepan) 1901, Rekonstrukcija župne crkve u Oštarijama kraj Ogulina, *Viesti društva inženira i arhitekta u Hrvatskoj i Slavoniji*, god. XXII., (1901), Zagreb, 120 — 121.
- RUNJE (Petar) 2007, *Tragom stare ličke povijesti*, Matica hrvatska Ogulin, (2007), Ogulin, 133–137.
- SLADOVIĆ (Manoilo) 1856, *Povesti biskupiah Senjske i Modruške ili Kravavske*, Austrianski Lloyd, Trst, (1856), Pretisak Državni arhiv u Gospiću–Kršćanska sadašnjost Zagreb., Gospić, (2003), str. 40–42, 48, 62, 74, 255.
- STIER (Martin), 1660, *Befestigungen in Steirmark, Kroatien und Kustenland*, Wien, (1660), Austrijska nacionalna biblioteka (ONB), Cod. 8608., list 78 b.
- SZABO (Gjuro) 1920, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Matica hrvatska (1920), Zagreb, Pretisak: *Golden marketing–Tehnička knjiga*, (2006), Zagreb, 172.
- VALVASOR (Johan Weichard), 1877–79, *Die Erhe des Herzogthums Krain*, V. Krajec, Rudolfswerth, II. izd., 70–71.
- ŽIC (Nikola) 1943, ur., *Velika župa Modruš*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod u Zagrebu, (1943), Zagreb, 82 — 85.
- Biskupijski arhiv Senj, fasc. I., br. 533, 1753.–1754.
- Spomenica župe Oštarije, 1897.

Summary

The present parish church of Our Lady of Miracles in Oštarije was built as a votive church of the Frankopans, a Croatian family of princes. Tradition has it that it served as a cathedral for a short time. Built in the mid-15th century, the church was damaged in the war against the Ottomans when the only parts that were left standing were the outer walls. During the 17th century, its interior was used as a shelter to royal military troupes. Soldiers then started building their houses around it. The first drawings and descriptions of the church were made in the 17th century. At the end of the same century it received a new choir while the most of the church remained unroofed. The choir was reconstructed at the beginning of the 19th century and in the first decades of the 20th century.

The church owes its construction primarily to Prince Stjepan II Frankopan who wanted to build a church dedicated to Our Lady of the Miracles in the vicinity of Modruš. His wish and attempts were supported by Franjo, the bishop of Krbava, who became the bishop of Modruš in 1457 after the bishop's seat was transferred from Krbava.

The church was built as a hall church probably covered with groined vaults whose thrust was carried to the perimeter walls in order to avoid construction of buttresses. The choir was built as an elongated rectangle. According to the comparative material so far researched, architectural influences on the church of Our Lady of Miracles could come from the royal chapel of St George in Wiener Neustadt in Austria. During the construction of the Austrian church Stjepan Frankopan was in close contact with the Habsburg administration and served as captain for the Duchy of Carniola.

It was exactly the social status which enabled Stjepan Frankopan to find an architect for the church in Oštarije. With the help of Croatian builders, this architect made a great architectural accomplishment in the context of Late Gothic Croatian religious architecture outside Zagreb.

Judging by its stylistic features, the church in Oštarije arguably influenced religious architecture of the time in the area of the Krbava–Modruš bishopric.